

Голові спеціалізованої вченової ради Д 17.127.04
в Класичному приватному університеті,
доктору педагогічних наук, професору
Сущенку Андрію Віталійовичу

ВІДГУК
офіційного опонента,
кандидата педагогічних наук Попової Анастасії Сергіївни
на дисертацію Курінної Людмили Володимирівни
«Формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних
працівників у процесі професійної підготовки»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.
Педагогічні науки

Ступінь актуальності обраної теми дослідження. Необхідність модернізації змісту освіти у системі професійної підготовки соціальних працівників зумовлена низкою чинників, що безпосередньо пов'язані із інтеграцією системи вищої освіти у європейський освітній простір і зумовлюють її курс на інтернаціоналізацію; створенням низки освітніх та професійних стандартів у галузі соціальної роботи, що підвищують вимоги до закладів вищої освіти та системи професійної підготовки соціальних працівників; збільшенням конкуренції на сучасному ринку праці, що актуалізує потребу у підготовці конкурентоздатного фахівця із високим ступенем мобільності, гнучкості та високим рівнем знань, умінь, навичок, характеристик, особистісних якостей, необхідних для здійснення професійної діяльності у мінливому соціокультурному світі. До того ж, важливим є врахування того аспекту, що сучасна система професійної підготовки соціальних працівників має будуватися з урахуванням необхідності формування здатності до навчання протягом усього життя, контекстного мислення, що передбачає уміння шукати та правильно використовувати інформацію для досягнення професійних цілей. Все це визначає необхідність створення умов у закладі вищої освіти для формування соціокультурної компетентності у майбутніх соціальних працівників. Оскільки, сформована соціокультурна компетентність є не просто засобом адаптації у гетерогенному середовищі, а нарівні з іншими професійними знаннями в галузі соціальної роботи виступає запорукою успішної роботи з різними соціальними групами, що у глобальному значенні і є кінцевою метою соціальної роботи. У зв'язку з цим тема дисертаційної роботи Курінної Людмили Володимирівни є актуальною і своєчасною, відповідає вимогам сьогодення.

Дисертаційна робота «Формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки»

виконана відповідно до тематичних планів науково-дослідної роботи кафедри освіти та управління навчальним закладом Класичного приватного університету «Розвиток творчої особистості в історії та теорії педагогіки» (державний реєстраційний номер 0114U006397) та кафедри соціальної роботи комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради «Теоретичні і практичні основи підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи у закладі вищої освіти до соціально-педагогічної діяльності на засадах педагогіки і психології життєтворчості» (державний реєстраційний номер 0120U100399).

Тему дисертації затверджено вченою радою Класичного приватного університету (протокол № 1 від 31.08.2016) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 7 від 29.11.2016).

Достовірність та наукова новизна одержаних результатів. Ознайомлення зі змістом дисертації, основними публікаціями та з авторефератом дозволяє визнати, що мету дослідження виконано. Це знайшло відображення в основних положеннях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною.

Найбільш істотними науковими результатами, які містяться в дисертації Курінної Людмили Володимирівни «Формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки», є такі:

- визначено й охарактеризовано структуру соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників, що інтегрує мотиваційно-ціннісний, когнітивний, конативно-комунікативний, рефлексивний компоненти та реалізується завдяки таким організаційно-педагогічним умовам, як: спрямування змісту аудиторного навчання у визначених дисциплінах на формування сукупності знань, умінь та практичних навичок, які відображають соціокультурну складову емоційно-ціннісної сфери студента; забезпечення інтенсивного, перманентного й глибокого контакту з представниками різних соціальних культур (релігійних, національних, професійних, вікових, гендерних тощо) під час проходження навчальних практик; зміщення тематичних акцентів у науково-дослідній роботі майбутніх соціальних працівників на вивчення проблематики соціокультурної компетентності та висвітлення її результатів під час захисту дипломних проектів; організація системи контролю щодо динаміки рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери протягом навчального року;
- розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки, яка включає цільовий, змістовий, організаційний та результативний блоки;
- розроблено та науково обґрунтовано авторський спецкурс, спрямований

на формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки;

– удосконалено сутність ключових понять дослідження та діагностичний інструментарій, критерії, показники та рівні сформованості соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників;

– набули подальшого розвитку наукові положення про зміст, форми та методи формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертациї. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації забезпечується аналізом змісту дисертації, автореферату та публікацій Людмили Володимирівни Курінної (18 праць), чіткістю окреслених кваліфікаційних ознак дослідження – метою, визначеними об'єктом і предметом дослідження; підтверджується коректністю постановки розглянутих завдань, обґрунтованістю вихідних положень – теоретичних і соціально-політичних зasad та джерельної бази дослідження (усього 276 джерел, у тому числі 20 іноземними мовами), добором комплексу дослідницьких методів, адекватних меті та завданням роботи. Зокрема, застосуванням теоретичних (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення, проєктування, моделювання), емпіричних (анкетування, тестування, спостереження, бесіда, констатувальний, формувальний та контрольний етапи педагогічного експерименту) та математико-статистичних (методи обробки й аналізу кількісних результатів дослідження за критерієм ϕ^* Фішера) методів.

Обґрунтовані Людмилою Володимирівною Курінною результати дослідження забезпечують новизну та вірогідність загальних висновків дисертації, загалом не викликають сумніву.

Результати дослідження пройшли достатню апробацію під час науково-практичних заходів різного рівня (конференцій, семінарів, круглих столів тощо), у яких брала участь дисидентка.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях та їх практичне значення. Основні наукові положення і висновки дисертації висвітлено у 18 наукових працях, з яких: 6 – статті в наукових фахових виданнях України, у тому числі 2 у таких, що включені до міжнародних наукометричних баз; 1 – стаття в науковому виданні, включенному до міжнародних наукометричних баз; 11 – матеріали конференцій.

Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук і надають авторові право публічного захисту дисертації. Детальний аналіз представлених рукопису та автореферату дисертації дає підстави констатувати ідентичність автореферату й основних положень дисертації. Наведені в авторефераті наукові положення, висновки і рекомендації в повному обсязі розкриті й обґрунтовані в тексті дисертації.

Не викликає сумніву ***практичне значення*** одержаних результатів дослідження, яке полягає у в оновленні, коригуванні та вдосконаленні змісту програм професійно орієнтованих дисциплін «Спеціалізовані служби в соціальній сфері», «Деонтологія соціальної роботи», «Етнопедагогіка» та програм практик «Соціально-орієнтована волонтерська (безвідривна) практика», «Професійно-орієнтована волонтерська практика»; розробленні та впровадженні в освітній процес авторського спецкурсу «Соціокультурна компетентність майбутніх соціальних працівників»; доборі, адаптації та модифікації діагностичного інструментарію для визначення рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Матеріали дослідження, його висновки та положення мають міждисциплінарний характер і можуть використовуватися у практичній роботі викладачів закладів вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку студентів спеціальності 231 «Соціальна робота» першого (бакалаврського) рівня освіти, у системі методичної, організаційної, виховної роботи в освітніх закладах, у подальших наукових дослідженнях, присвячених вивченню питання формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників.

Результати наукового пошуку впроваджено в освітній процес комунального закладу вищої освіти «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» Запорізької обласної ради (довідка № 01-15/447 від 20.05.2020 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 01-10/731 від 29.05.2019 р.), комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка № 01-13/371 від 07.06.2019 р.), Класичного приватного університету (довідка № 511 від 10.06.2020 р.).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація Людмили Володимирівни Курінної має науково обґрунтовану структуру: вступ, три розділи, висновки і список використаних джерел, додатки. Послідовність і логіку викладу тексту дисертації визначено необхідністю вирішення поставлених завдань дослідження.

Ключовим у дослідженні Людмили Володимирівни є поняття «соціокультурна компетентність соціального працівника», яке розглядається нею як інтегративне утворення, що поєднує знання, уміння, навички, способи мислення, цінності, особистісні якості та практичний досвід, зумовлює рівень соціального і культурного розвитку фахівця соціальної сфери та забезпечує успішне здійснення ним професійної діяльності (с. 45).

Нам імпонує аналітичний підхід до визначення складових та компонентів соціокультурної компетентності на засадах принципів комплексності та системності з урахуванням досліджень провідних учених у галузі педагогіки та соціальної роботи. Слід відмітити толерантний підхід дисертантки до аналізу педагогічних надбань інших авторів, що надає дисертаційному дослідженю виваженості та глибини. Заслуговують на

схвалення наведені дисертанткою аргументи щодо необхідності формування соціокультурної компетентності у майбутніх соціальних працівників, комплексний підхід щодо визначення послідовності її формування.

Позитивно оцінюємо прагнення дослідниці обґрунтувати доцільність формування соціокультурної компетентності саме під час професійної підготовки в умовах закладу вищої освіти та роль викладача у ньому, шляхи, форми, засоби та методи оптимізації процесу формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери (п. 1.3.).

Вагомим внеском у розвиток теорії і практики професійної підготовки соціальних працівників є обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування соціокультурної компетентності в умовах закладу вищої освіти та можливостей їх створення і реалізації під час вивчення освітніх компонент як-от: «Спеціалізовані служби в соціальній сфері», «Деонтологія соціальної роботи», «Етнопедагогіка», різних видів практик та написання дипломних робіт (с. 132 – 142).

Заслуговує уваги визначена та описана структура соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників, до складу якої включені мотиваційно-ціннісний, когнітивний, конативно-комунікативний та рефлексивний компоненти на основі ґрутовного аналізу підходів вітчизняних та зарубіжних дослідників (с. 117 – 128).

Вважаємо обґрунтованою і такою, що сприяла результативності дослідження розроблену структурно-функціональну модель формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки, в основу якої покладено 4 блоки – цільовий, змістовий, організаційний та результативний (п. 2.3.).

Надбанням дисертації є аналіз ефективності запропонованої структурно-функціональної моделі на основі результатів експериментальної роботи та особливостей її впровадження за допомогою різних форм та методів, що проілюстровані окремими прикладами та додатками (п. 3.2.).

У роботі значну увагу приділено опису критеріїв, показників, рівнів сформованості соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників та підібрано ефективний діагностичний інструментарій, що дав змогу забезпечити валідність і надійність отриманих даних на констатувальному і контрольному етапах експерименту.

Позитивної оцінки заслуговує здійснений Людмилою Володимирівною порівняльний аналіз результатів математико-статистичного аналізу змін показників сформованості соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників, що засвідчили підвищення рівня сформованості соціокультурної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери та ефективності розробленої моделі.

Дисертація Людмили Володимирівни Курінної виконана на належному науковому рівні, що підтверджено володінням здобувачкою теоретичними основами досліджуваної проблеми та відповідними методами наукового пошуку. Мовностилістичне оформлення дисертації враховує особливості наукового стилю мовлення. Оформлення роботи відповідає сучасним

вимогам до наукових праць такого рівня, позитивне враження справляють представлені аналітичні розвідки щодо з'ясування наукової сутності розв'язуваної проблеми.

Зміст автореферату відображає зміст дисертації та достатньо чітко висвітлює її суттєві аспекти, основні положення та висновки.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Загалом, позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження, вважаємо за потрібне висловити певні **побажання** та **зауваження** дискусійного характеру:

1. Коректність визначеного наукового апарату дослідження не підлягає сумніву, однак доречніше було б у предметі дослідження конкретизувати рівень освіти в рамках якого відбувався процес формування соціокультурної компетентності, оскільки наскрізно у дисертації прослідовується спрямованість на здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.
2. Високо оцінюючи результати дефінітивного аналізу поняття «соціокультурна компетентність», вважаємо, що доцільно було б навести декілька визначень зарубіжних дослідників. Це дало б змогу порівняти наукові уявлення щодо змістового наповнення цього концепту в Україні та за кордоном.
3. Враховуючи те, що соціокультурна компетентність розглядається авторкою як інтегративне утворення, що поєднує знання, уміння, навички, способи мислення, цінності, особистісні якості та практичний досвід, зумовлює рівень соціального і культурного розвитку фахівця соціальної сфери та забезпечує успішне здійснення ним професійної діяльності, доцільно було б, на нашу думку розкрити це поняття ще і крізь призму м'яких навичок (soft skills).
4. У п. 1.2. «Теоретичні аспекти формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників» дослідниця детально характеризує складові та компоненти соціокультурної компетентності, що на наш погляд доречніше було б графічно зобразити.
5. Результативний блок структурно-функціональної моделі формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки, розробленої та описаної дисеранткою, представлений такими складовими, як критерії, рівні та результат. Вважаємо, що цей блок бажано було доповнити і показниками.
6. У підрозділі 3.2. дисертації відсутній узагальнений аналіз того, які саме форми та методи виявились найбільш ефективними у процесі формування соціокультурної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.
7. Під час опису дослідно-експериментальної частини дисертаційної роботи для підсилення необхідності формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників бажано було б навести результати дослідження (анкетування, опитування, тестування тощо) серед працюючих фахівців у цій галузі.

Висловлені зауваження не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи.

Висновок про відповідність дисертації Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника. Логіка дослідження, послідовність викладу та доказовість положень і висновків характеризують дисертаційне дослідження як цілісне, повне, завершене. Не викликає сумніву теоретичне і практичне значення проведеного дослідження, оскільки отримані результати та представлені узагальнення заслуговують на впровадження у процес професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

Висновки, сформульовані дисертантою, чітко і повно розкривають поставлені в роботі завдання, основні надбання та результати дослідження. В опублікованих за темою дисертації працях викладено основні положення, здобуті у процесі наукового пошуку. Зміст дисертації адекватно відображені в авторефераті.

Відзначимо змістову насиченість, стилістичну культуру дисертаційного тексту, його продуману структуру, логічність висновків до кожного розділу, концептуальний характер загальних висновків, широту апробації та джерельної бази, різноманіття і персоніфікованість додатків.

Дисертація Людмили Володимирівни Курінної «Формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки» заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (п. 9, 10, 11, 13), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, паспорту спеціальності, а її автор – **Курінна Людмила Володимирівна** заслуговує на присудження її наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Педагогічні науки.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук,
заступник декана з наукової
та міжнародної діяльності
факультету дошкільної,
спеціальної та соціальної освіти,
старший викладач
кафедри соціальної роботи
та інклюзивної освіти
Бердянського державного
педагогічного університету

Анастасія ПОПОВА

